

Planta Europa

Planta Europa je sieť vládnych i mimovládnych organizácií, ktoré spája spoločný cieľ: ochrana vyšších i nižších voľne rastúcich rastlín Európy a ich biotopov. Hlavným cieľom je zastaviť súčasný pokles rastlinnej biodiverzity Európy. Vznik *Planta Europa* iniciovala britská organizácia na ochranu rastlín *Plantlife*, ktorá navrhla na seminári expertov Bernskej konvencie zorganizovať konferenciu, na ktorej by sa prediskutovala možnosť paneurópskej spolupráce v ochrane rastlín. Návrh bol prijatý a francúzske Ministerstvo životného prostredia zorganizovalo v roku 1995 v Hyères (Francúzsko) konferenciu, na ktorej bola založená sieť *Planta Europa*. Odvtedy organizuje toto zoskupenie konferencie každé tri roky (1998 vo Švédsku, 2001 v Českej republike, 2004 v Španielsku, 2007 v Rumunsku a 2011 v Poľsku). Na konferenciách *Planta Europa* sa stretávajú botanici a ochrancovia prírody s cieľom prediskutovať smery a spoločné ciele v ochrane rastlín. V súčasnosti tvorí sieť viac ako 70 organizácií z 37 európskych krajín. Členské organizácie sú aktívne v ochrane rastlín na národnej úrovni, snažia sa prepojiť lokálne a regionálne aktivity s medzinárodnými a zvyšovať povedomie o dôležitosti ochrany rastlín.

Dôležitým výsledkom aktivít *Planta Europa* je *Európska stratégia ochrany rastlín* (EPCS), ktorá predstavuje spoločnú iniciatívu *Planta Europa* a Rady Európy. Stratégia je výsledkom rozsiahlych celoeurópskych konzultácií v roku 2001, hlavná časť návrhu textu bola pripravená počas konferencie *Planta Europa* v júni 2001 v Průhoniciach, výsledný text bol prijatý Radou Európy v roku 2002 (*Planta Europa*, 2002).

Stratégia formulovala víziu *Planta Europa*, hlavný cieľ, dlhodobé ciele i čiastkové ciele. Ťažiskom Stratégie je 42 cieľov pre ochranu rastlín, ktoré sú zaradené do 5 oblastí (rámciek 1). Realizácia úloh a aktivít zaradených do Stratégie bola naplánovaná na obdobie 2002 – 2007. EPCS obsahuje aj dlhodobé politické úlohy, smerované najmä k vládam jednotlivých štátov. Na šiestom stretnutí zmluvných strán *Konvencie o biologickej diverzite* (COP CBD) v apríli 2002 v Haagu (Holandsko) bola prijatá *Globálna stratégia ochrany rastlín* a EPCS sa stala jej súčasťou ako európsky príspevok.

Hodnotenie prvej európskej Stratégie (2001 – 2007) ukázalo, že veľmi dobré výsledky boli dosiahnuté v oblastiach, akými sú vypracovanie zoznamov druhov (*checklist*), identifikácia *Významných botanických území* (IPA), metódy ochrany ex situ a ochrana genetickej diverzity, ale omnoho menší progres bol dosiahnutý v oblastiach, ako sú červené zoznamy, udržateľné využívanie rastlín a budovanie kapacít. Hodnotenie tiež vyzdvihlo mnohé príklady dobrej praxe, vzťahujúce sa ku každému z cieľov Stratégie. Výsledky hodnotenia sa prejavili pri vypracovaní novej európskej Stratégie pre roky 2008 – 2014 (*Planta Europa*, 2008), ktorá je založená na štruktúre *Globálnej stratégie ochrany rastlín* s 5 hlavnými cieľmi a 16 cieľmi

(rámciek 2). Obsahuje však aj 41 čiastkových cieľov, ktoré sú špecifické pre Európu a aktivity na zmiernenie dopadu klimatických zmien v rámci každého cieľa.

K plneniu novej európskej Stratégie sa v roku 2011 vyjadrili účastníci 6. konferencie *Planta Europa* v tzv. *Krakovskej deklarácii* (Council of Europe, 2011). Vyjadrili spokojnosť s výsledkami, dosiahnutými vo vypracovaní zoznamov druhov (*checklist*), hodnotení ochrany, ochrane IPA, ochrane rastlinných druhov ex situ, ochrane genetickej diverzity rastlín, manažmente cudzích invázných druhov a zvyšovaní verejného povedomia o ochrane rastlín. Na druhej strane, nedostatočný progres bol zaznamenaný pri plnení cieľov zameraných na ochranu diverzity rastlín v produkčných územiach (cieľ 6), prostredníctvom udržateľného využívania (cieľ 12) a budovaní kapacít pre ochranu rastlín v Európe (cieľ 15). Zároveň konštatovali, že v súčasnosti je zvýšené ohrozenie diverzity divorastúcich rastlín a špecifikovali potrebné opatrenia:

1. Posilniť aktivity, ktoré podporujú implementáciu funkčnej ekologickej siete pre Európu.
2. Chrániť diverzitu rastlín v produkčnej poľnohospodárskej krajine a urýchlene reagovať na zvyšujúcu sa rýchlosť zmien využitia krajiny v Európe v dôsledku intenzifikácie využitia krajiny a opúšťania tradičných foriem využitia zeme, čo je spojené s fragmentáciou krajiny a ohrozením diverzity rastlín v celoeurópskom meradle.
3. Zlepšiť manažment chránených a využívaných lesov tak, aby bolo

Rámček 1. Vízia, hlavný cieľ a oblasti Európskej stratégie ochrany rastlín 2002 – 2007

Vízia: Svet, v ktorom sú divorastúce rastliny cenené – teraz i v budúcnosti
Hlavný cieľ: Zastaviť pokles diverzity divorastúcich rastlín v Európe
Oblasti: chápanie a dokumentovanie diverzity rastlín
 ochrana diverzity rastlín
 udržateľné využívanie diverzity rastlín
 podpora vzdelávania a budovania povedomia o diverzite rastlín
 budovanie kapacít pre ochranu diverzity rastlín

Rámček 2. Ciele globálnej stratégie ochrany rastlín a Európskej stratégie ochrany rastlín 2008 – 2014

I. Chápať a dokumentovať diverzitu rastlín

1. Široko dostupný pracovný zoznam známych druhov rastlín ako stupeň ku kompletnej svetovej flóre
2. Predbežné hodnotenie stavu ochrany všetkých známych druhov rastlín na národnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni
3. Vytvorenie modelov s protokolmi na ochranu rastlín a ich udržateľné využívanie, ktoré sú založené na výskume a praktických skúsenostiach

II. Chrániť diverzitu rastlín

4. Minimálne 10 % svetových ekologických regiónov je efektívne chránených
5. Ochrana 50 % najdôležitejších území pre diverzitu rastlín je zabezpečená do roku 2010
6. Minimálne 30 % produkčnej krajiny je využívaných v súlade s ochranou diverzity rastlín
7. 60 % svetovo ohrozených druhov je chránených v prírode (in situ)
8. 60 % ohrozených druhov rastlín je uchovávaných v zbierkach ex situ – prednostne v krajine pôvodu – a 10 % z nich je začlenených do obnovných programov
9. 70 % genetickej diverzity plodín a iných dôležitých socioekonomicky cenných rastlín je chránených a udržované je príslušné pôvodné a lokálne poznanie
10. Sú k dispozícii manažmentové plány pre minimálne 100 cudzích druhov, ktoré ohrozujú rastliny, rastlinné spoločenstvá, biotopy a ekosystémy

III. Využívať diverzitu rastlín udržateľne

11. Žiaden divorastúci druh nie je ohrozený medzinárodným obchodom
12. 30 % rastlinných produktov pochádza zo zdrojov, ktoré sú udržateľne obhospodarované
13. Je zastavený úbytok rastlinných zdrojov a s nimi spojeného pôvodného a lokálneho poznania, inovácií a postupov, ktoré podporujú trvalé živobytie, lokálnu potravinovú bezpečnosť a starostlivosť o zdravie

IV. Podporovať vzdelávanie a budovanie povedomia o diverzite rastlín

14. Dôležitosť diverzity rastlín a potreba jej ochrany je začlenená do programov pre vzdelávanie, komunikáciu a verejné povedomie
- V. Zvýšiť kapacity pre ochranu rastlín
15. Počet vyskolených ľudí, pracujúcich s vhodným vybavením v oblasti ochrany rastlín sa zvýšil podľa národných potrieb na dosiahnutia cieľov tejto stratégie
16. Siete aktivít na ochranu rastlín sú vytvorené alebo posilnené na národnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni

zaručené udržanie diverzity rastlín a húb, ktorá indikuje vysokú prírodoochrannú hodnotu.

4. Pokračovať v príprave a presadzovaní paneurópskej politiky vo vzťahu k cudzím inváznym druhom, vytvorenie opatrení na prevenciu, kontrolu a monitoring biologických invázií, vrátane kontroly zavádzania druhov pestovaných na biopalivá, ktoré môžu potenciálne invadovať do prirodzených biotopov.
5. Podporovať účasť verejnosti na ochrane rastlín prostredníctvom angažovania sa občanov.
6. Zdvojnásobiť snahu na vyvinutie metód výučby ochrany rastlín.
7. Zvýšiť investície do budovania kapacít pre ochranu rastlín.
8. Posilniť spoluprácu medzi subjektmi, angažujúcimi sa v ochrane vo všetkých expertných skupinách (flóra, huby a fauna) a naprieč národnými hranicami

– najmä ak tieto hranice prebiehajú v tých istých biogeografických regiónoch.

Okrem zvýšenej pozornosti, ktorú si vyžadujú jednotlivé ciele ESPC, účastníci 6. konferencie *Planta Europa* upozornili aj na dôležitosť adaptívnych manažmentových režimov pre udržanie diverzity rastlín a boj s klimatickými zmenami, na zvýšené ohrozenie diverzity rastlín neudržateľným rozvojom spojeným s turizmom a rekreáciou v chránených územiach a na vážnu socioekonomickú a politickú výzvu, ktorú predstavuje potenciálna introdukcia geneticky modifikovaných organizmov do európskej poľnohospodárskej krajiny.

Cieľ 5 *Globálnej stratégie* je výzvou na ochranu najdôležitejších území diverzity rastlín. *Planta Europa*, v súlade s týmto cieľom, uskutočňuje program *Významné botanické územia* (IPA), ktorý je zameraný na identifikáciu tých území

Európy, dôležitých pre rastliny, ktoré je potrebné chrániť. Okrem ochrany ohrozených druhov rastlín a biotopov, IPA umožňujú aj ochranu širokého spektra ďalších druhov, vrátane liečivých rastlín, divorastúcich druhov príbuzných plodínám, starých stromov a bežných, avšak ustupujúcich druhov. V rokoch 2002 – 2004 prebiehal pilotný projekt IPA v siedmych východoeurópskych krajinách (Bielorusko, Česko, Estónsko, Poľsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko), financovaný holandskou vládou prostredníctvom programu PIN-MATRA. Výsledkom bolo vyčlenenie 796 území IPA v týchto krajinách (Anderson, 2002). Slovensko sa do programu zapojilo už v prípravnej fáze, kedy sa pripravili kritériá pre výber IPA. V rámci pilotného projektu bolo na Slovensku identifikovaných 152 území (Galvánek, ed., 2007).

Z ďalších aktivít *Planta Europa* treba spomenúť aj vytvorenie *Európskej informačnej platformy pre rastliny* (EIP) v roku 2009. EIP má za úlohu prostredníctvom zlepšeného prístupu k informáciám napomáhať pri aktivitách na ochranu rastlín a poskytovať prehľad o implementácii *Európskej stratégie ochrany rastlín*. *Planta Europa* vydáva štvrťročne vlastného spravodajcu a prevádzkuje webovú stránku <http://www.plantaeuropa.org>.

Literatúra

- Anderson, S.: Identifying of Important Plant Areas. London : Plantlife International, Plantlife, 2002, 48 p.
- Council of Europe: *Planta Europa* Kraków Declaration 2011 on the Conservation of Wild Plants in Europe: Actions for Wild Plants. – Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Strasbourg, 7. 9. 2011. T-PVS/Inf (2011) 17, 2011, 8 p.
- Galvánek, D. (ed.): Významné botanické územia na Slovensku. Bratislava : DAPHNE, Inštitút aplikovanej ekológie, 2007, 514 s.

Planta Europa: Saving the Plants of Europe; the European Plant Conservation Strategy. Salisbury (UK) : Plantlife International, Strasbourg (France) : Council of Europe, 2002, 39 p.

Planta Europa: A Sustainable Future for Europe; the European Strategy for Plant Conservation 2008–2014. Salisbury (UK) :

Plantlife International, Strasbourg (France) : Council of Europe, 2008, 63 p.

RNDr. Ľuboš Halada, CSc.,

lubos.halada@savba.sk

**Ústav krajinskej ekológie SAV, po-
bočka Nitra, Akademická 2, P. O.
Box 22, 949 10 Nitra**

Európska stratégia ochrany biodiverzity

Tlak na biodiverzitu, spôsobený aktivitami človeka, sa neustále stupňuje. Súčasná rýchlosť vymierania druhov nemá obdobu, odhaduje sa, že druhy vymierajú 100- až 1 000-krát rýchlejšie ako je prirodzená rýchlosť vymierania. Podľa údajov FAO až 60 % svetových ekosystémov je degradovaných alebo využívaných neudržateľným spôsobom, 75 % populácií rýb je nadmerne využívaných alebo zdecimovaných a 75 % genetickej diverzity poľnohospodárskych plodín bolo stratených od roku 1990 (EK, 2011).

Európska únia a jej členské štáty sú zmluvnými stranami *Dohovoru o biologickej diverzite OSN (CBD)*. Premiéri krajín EÚ už v roku 2010 vytýčili cieľ zastaviť pokles biodiverzity do roku 2010 a obnoviť biotopy a prírodné systémy. V roku 2002 sa pridali k 130 hlavám štátov, ktoré sa dohodli výrazne znížiť rýchlosť úbytku biodiverzity na globálnej úrovni do roku 2010. V roku 2006 Európska komisia vypracovala *Akčný plán ochrany biodiverzity EÚ* (EK, 2006), ktorý bol následne podpísaný ministrami životného prostredia členských krajín. Po prvýkrát boli do jediného strategického dokumentu zahrnuté všetky príslušné ekonomické sektory a oblasti politiky, ktoré majú zároveň zodpovednosť za jeho plnenie. Cieľom

bolo vytvoriť komplexný program cieľov a aktivít, ktorý umožní EÚ splniť svoj záväzok zastaviť úbytok biodiverzity do roku 2010. V akčnom pláne EÚ pre biodiverzitu sú identifikované štyri hlavné oblasti činnosti, je stanovených desať hlavných cieľov a štyri podporné opatrenia pre dosiahnutie cieľa na rok 2010 v oblasti biodiverzity a na nasmerovanie biodiverzity na cestu obnovy (rámček 1). Rozpracované sú do vyše 150 prioritných opatrení a podporných opatrení, realizovaných na národnej úrovni a úrovni EÚ.

V roku 2010 Európska komisia vykonala podrobné hodnotenie plnenia akčného plánu (EK, 2010) a posúdila, ako sa pokročilo v prípade každého zo 150 opatrení. Hlavným záverom hodnotenia je, že aj keď sa v niektorých oblastiach dosiahol významný pokrok (napríklad v budovaní sústavy chránených oblastí EÚ NATURA 2000 a znížení znečistenia sladkovodných ekosystémov z bodových zdrojov), celkový cieľ, ktorým je zastavenie straty biodiverzity do roku 2010, sa nesplnil. Z hodnotenia vyplýva, že biodiverzita v Európe je aj naďalej vážne ohrozená z dôvodu prílišného zaťažovania životného prostredia (napríklad zmenami využívania pôdy, znečisťovaním, inváznymi druhmi a zmenou klímy). Napriek tomu však správa uvádza, že za posledné dva roky sa dosiahol badateľný pokrok. Vďaka cieľným opatreniam sa podarilo zvrátiť úbytok ohrozených druhov a biotopov. Sústava NATURA 2000 sa podstatne rozšírila a v súčasnosti pozostáva z približne 26 000 lokalít, čo predstavuje 18 % rozlohy EÚ. Rozsah financovania z programu *LIFE+* bol rozšírený tak, aby pokrýval širšie otázky biodiverzity a podporoval

Rámček 1. Hlavné oblasti činnosti, ciele a podporné opatrenia Stratégie ochrany biodiverzity EÚ do roku 2010

CIELE

Biodiverzita v EÚ

- 1: Chrániť najdôležitejšie biotopy a druhy v EÚ
- 2: Chrániť a obnoviť biodiverzitu a ekosystémové služby v širších vidieckych oblastiach EÚ
- 3: Chrániť a obnoviť biodiverzitu a ekosystémové služby v širšom morskom prostredí EÚ
- 4: Posilniť kompatibilitu regionálneho a územného rozvoja s biodiverzitou v EÚ
- 5: Podstatne znížiť vplyv invázných cudzích druhov a cudzích genotypov na biodiverzitu EÚ

EÚ a globálna biodiverzita

- 6: Podstatne posilniť účinnosť medzinárodného riadenia biodiverzity a ekosystémových služieb
- 7: Zásadne posilniť podporu biodiverzity a ekosystémových služieb vo vonkajšej pomoci EÚ
- 8: Podstatne znížiť vplyv medzinárodného obchodu na globálnu biodiverzitu a ekosystémové služby

Biodiverzita a zmena klímy

- 9: Podporovať adaptáciu biodiverzity na klimatickú zmenu

Vedomostná základňa

- 10: Podstatne posilniť vedomostnú základňu pre ochranu a udržateľné využívanie biodiverzity v EÚ a celosvetovo

PODPORNÉ OPATRENIA

1. Zabezpečenie primeraného financovania
2. Posilňovanie rozhodovania EÚ
3. Budovanie partnerských vzťahov
4. Rozvoj vzdelávania, povedomia a účasti verejnosti